

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jana Filipa a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaje) a Jiřího Zemánka o ústavní stížnosti D. T., zastoupeného JUDr. Petrem Dočekalem, advokátem, sídlem Gogolova 228/8, Praha 1 - Hradčany, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. února 2020 sp. zn. 9 To 56/2020, za účasti Městského soudu v Praze, jako účastníka řízení, a Městského státního zastupitelství v Praze, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 6. února 2020 sp. zn. 9 To 56/2020 bylo porušeno stěžovatelovo právo na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. února 2020 sp. zn. 9 To 56/2020 se ruší.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen "Ústava") a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatel domáhá, aby bylo zrušeno v záhlaví označené usnesení, s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina").

2. Obvodní soud pro Prahu 9 (dále jen "obvodní soud") usnesením ze dne 17. 1. 2020 č. j. 1 T 177/2019-1265 rozhodl, že podle § 72 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen "trestní řád"), se stěžovatel z důvodů podle § 67 písm. a), písm. c) trestního řádu ponechává ve vazbě (výrok I.), podle § 71a trestního řádu se žádost stěžovatele o propuštění z vazby ze dne 11. 12. 2019 zamítá (výrok II.), podle § 73 odst. 1 písm. a) trestního řádu a contrario se nepřijímá převzetí záruky nabídnuté ústavem Protěž, z. ú., sídlem Rybalkova 186/33, Praha 10 - Vršovice, dne 11. 12. 2019 a 15. 1. 2020 (výrok III.), podle § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu a contrario se nepřijímá písemný slib daný stěžovatelem dne 19. 9. 2019 a 17. 1. 2020 (výrok IV.) a podle § 73 odst. 1 písm. c) trestního řádu a contrario nelze účelu vazby stěžovatele dosáhnout dohledem probačního úředníka (výrok V.).

3. Městský soud v Praze (dále jen "městský soud") ústavní stížností napadeným usnesením stěžovatelovu instanční stížnost proti tomuto usnesení obvodního soudu podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu zamítl jako opožděně podanou.

II.

Argumentace stěžovatele

4. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že instanční stížnost proti usnesení obvodního soudu podal ve lhůtě vycházející z ústavněprávně konformního výkladu § 134 odst. 1 a 2, § 137 odst. 1 a § 143 odst. 1 trestního řádu.

5. V této lhůtě podanou instanční stížnost nelze oproti názoru městského soudu považovat za opožděnou, což je podle stěžovatele zřejmé z nálezů ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787) a ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3780/18 (pozn.: rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), v nichž Ústavní soud dospěl k závěru, že uplynutí lhůty pro podání stížnosti je třeba při rozhodování o vazbě zásadně dovozovat od doručení opisu usnesení, přičemž platí, že neodvijnela-li by se tato lhůta od uvedeného okamžiku, ztratilo by předmětné ustanovení (tj. § 137 odst. 1 trestního řádu) smysl.

III.

Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení.

7. Městský soud ve vyjádření uvedl, že usnesení obvodního soudu bylo vyhlášeno v průběhu hlavního líčení dne 17. 1. 2020 za přítomnosti stěžovatele, jeho obhájce a státního zástupce, kdy bylo obvodním soudem dáno procesním stranám i ústní odůvodnění usnesení a poučení o opravném prostředku. Podle městského soudu lhůta pro podání stížnosti marně uplynula dnem 20. 1. 2020, zatímco stěžovatel stížnost podal až dne 23. 1. 2020. Dále městský soud zdůraznil, že § 137 odst. 1 a § 143 odst. 1 trestního řádu nebyly označeny a ani zrušeny jako protiústavní.

8. Ústavní soud zaslal toto vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice; stěžovatel této možnosti nevyužil.

9. V souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a contrario).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V.a)

Obecná východiska

11. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

Není proto povolán k přezkumu použití podústavního práva a může tak činit jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Výklad zákonných a podzákonných právních norem, který nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo výklad, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody [srov. např. nálezy ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), ze dne 20. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73) a ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 476/09 (N 81/53 SbNU 23)].

12. Na úrovni podústavního práva podle § 143 odst. 1 trestního řádu platí, že stížnost se podává u orgánu, proti jehož usnesení stížnost směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení (§ 137 trestního řádu); oznamuje-li se usnesení jak obviněnému, tak i jeho opatrovníku nebo obhájci, běží lhůta od toho oznámení, které bylo provedeno nejpozději.

13. Z § 137 odst. 1 trestního řádu vyplývá, že usnesení je třeba oznámit osobě, které se přímo dotýká, jakož i osobě, která k němu dala svým návrhem podnět; usnesení soudu se oznámí též státnímu zástupci. Oznámení se děje buď vyhlášením usnesení v přítomnosti toho, jemuž je třeba usnesení oznámit, anebo doručením opisu usnesení.

14. Pojem "oznámení" podle § 143 trestního řádu Ústavní soud již vícekrát vyložil. Podle nálezu ze dne 9. 6. 2009 sp. zn. IV. ÚS 426/09 (N 134/53 SbNU 681) je nezbytným předpokladem a účelem práva na spravedlivý proces, a tedy i práva podat opravný prostředek (stížnost), "...reálná možnost seznámit se s rozhodovacími důvody obsaženými v rozhodnutí, jež je podrobena stížností kritice. Pouze za těchto podmínek se stěžovateli

dostává i kvalifikované možnosti skutkově a právně argumentovat, a tedy v případě svého nesouhlasu zpochybňovat argumenty obsažené v odůvodnění, na nichž výrok jím napadeného rozhodnutí spočívá". Stěžovateli má být příslušné usnesení "...včetně jeho odůvodnění prokazatelně oznámeno takovým způsobem, aby z obsahu oznámení byly seznatelné všechny důvody, o něž se opírá výrok rozhodnutí ... těmto požadavkům lze alternativně vyhovět několika způsoby, uvedenými v trestním řádu (§ 136, § 137, § 55a, § 55b)", a to (1) doručením opisu usnesení, (2) ústním vyhlášením usnesení, jehož plné znění (včetně odůvodnění) bude zapsáno v protokolu o úkonu, případně (3) ústním vyhlášením, jehož plné znění (včetně odůvodnění) bude podchyceno zvukovým záznamem.

15. Ústavní soud v nálezech ze dne 5. 1. 2006 sp. zn. III. ÚS 457/05 (N 4/40 SbNU 39), ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787), ze dne 31. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 3842/17 (N 106/89 SbNU 573), ze dne 5. 2. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3780/18 či ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3003/19 situoval okamžik, od něhož je možno počítat běh lhůty pro podání (instanční) stížnosti v trestních věcech v případech rozhodování o tak závažných otázkách, jakými je osobní svoboda (zejména vazba, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, přeměna alternativních trestů v nepodmíněný trest odnětí svobody a rozhodnutí o výkonu původně podmíněně odloženého trestu odnětí svobody) nebo meritum věci (zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení), až na doručení opisu usnesení. Jak se výstižně konstatuje ve stanovisku trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 4. 3. 2020 sp. zn. Tpjn 300/2018, v bodě 33., judikatura Ústavního soudu je vedena snahou o zachování práva obviněného na přístup k soudu druhého stupně a možnosti polemizovat se závěry soudu prvního stupně v řádném opravném řízení o stížnosti; Ústavní soud tím obviněnému umožňuje, aby se mohl vymezit proti důvodům rozhodnutí soudu prvního stupně podrobně obsaženým až v písemném vyhotovení jeho usnesení.

16. Zárukou proti oslabení práva obhajoby na dostatečnou možnost odůvodnění své stížnosti je omezení, které soudu druhého stupně brání v rozhodnutí o podané stížnosti dříve, než má obviněná osoba možnost se zcela seznámit s odůvodněním napadeného rozhodnutí [srov. nálezy ze dne 9. 6. 2009 sp. zn. IV. ÚS 426/09 (N 134/53 SbNU 681) a ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787)].

17. Ústavní soud ve své judikatuře již mnohokrát konstatoval, že netoleruje orgánům veřejné moci - a především obecným soudům - formalistický přístup k aplikaci práva, který používá sofistikované odůvodňování k prosazení zjevně nespravedlnosti [srov. např. nálezy ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)]. Z požadavku materiálního právního státu zakotveného v čl. 1 odst. 1 Ústavy vyplývá povinnost každého soudce hledat a prosazovat skutečně spravedlivé řešení: "Nad každým utvářením soudního rozhodnutí klene se dvojí imperativ: rozhodnutí musí být nejen zákonné, ale především spravedlivé. Úkolem soudu je rozpoznat skrze zákon spravedlnost" [nálezy ze dne 13. 3. 2013 sp. zn. IV. ÚS 1241/12, body 14., 15. (N 42/68 SbNU 425)]. Zejména nelze tolerovat, aby sám stát profitoval z nedokonalosti právní úpravy či pochybení orgánů veřejné moci v neprospěch jednotlivce [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2062/14 (N 198/83 SbNU 185)].

18. V trestním právu pak výše uvedené platí o to více, že jde o oblast přímo zasahující do jádra svobody každého jednotlivce, tj. do jeho osobní svobody. Výklad a použití trestního práva musí šetřit podstatu a smysl ochrany osobní svobody.

V.b)

Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

19. V uvedeném rozsahu Ústavní soud napadené rozhodnutí přezkoumal a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Výše uvedené principy nutno aplikovat i na stěžovatelův případ, zejména pak na určení počátku běhu lhůty k podání instanční stížnosti.

21. Obvodní soud usnesením ze dne 17. 1. 2020 č. j. 1 T 177/2019-1265 vyhlásil při hlavním líčení, kterému byli stěžovatel i jeho obhájce přítomni. Vzhledem k tomu, že obvodní soud rozhodl o osobní svobodě stěžovatele, je nutné počátek běhu lhůty pro podání stížnosti proti předmětnému usnesení odvíjet až od doručení jeho opisu.

22. Opis usnesení obvodního soudu byl obhájci stěžovatele doručen do datové schránky dne 21. 1. 2020 a samotnému stěžovateli dne 24. 1. 2020 (č. 1. 1266 procesního spisu).

23. Stěžovatel (resp. jeho obhájce) instanční stížnost podal prostřednictvím datové schránky dne 23. 1. 2020, jak dokládá záznam o ověření elektronického podání doručeného na elektronickou podatelnu (č. l. 1271 a 1272 procesního spisu); byla tudíž zachována lhůta k jejímu podání.

24. K vyjádření městského soudu, že § 137 odst. 1 trestního řádu a ani § 143 odst. 1 trestního řádu nebyly zrušeny jako protiústavní, se patří konstatovat, že podle ustálené judikatury Ústavního soudu tyto právní normy lze interpretovat ústavněprávně konformním způsobem, a takové interpretaci je třeba dát přednost před jejich zrušením.

25. Na výše uvedeném nicého nemění ani skutečnost, že obvodní soud usnesením ze dne 5. 3. 2020 č. j. 1 T 177/2019-1345 rozhodl s poukazem na § 73 odst. 1 písm. a), písm. b), písm. c) a písm. d) trestního řádu, že stěžovatel se propouští z vazby. Závěr, podle něhož má soudní přezkum rozhodnutí o vazbě význam pro dotčenou osobu bez ohledu na to, zda vazba stále trvá, se ustálil i v rozhodovací praxi Ústavního soudu. Porušení ústavně zaručených základních práv a svobod osoby, která byla ve vazbě na základě nezákonného rozhodnutí nebo v ní zůstala bez rozhodnutí o ponechání ve vazbě po uplynutí zákonem stanovené lhůty, není zhojeno jejím propuštěním z vazby nebo převedením do výkonu trestu. Skutečnost, že stěžovatel již není ve vazbě, nečiní ústavní stížnost proti takovému rozhodnutí či jinému zásahu neopodstatněnou [srov. např. náleze ze dne 21. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 385/03 (N 59/33 SbNU 95), náleze ze dne 7. 7. 2008 sp. zn. I. ÚS 1348/07 (N 124/50 SbNU 79) nebo náleze ze dne 11. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2208/13 (N 215/71 SbNU 517)]. Zájem obviněného na posouzení zákonnosti vazby může být dán i poté, až už bude usilovat jen o pouhé konstatování její nezákonnosti, jež samotné pro něj může představovat určitou satisfakci, nebo se bude následně domáhat i náhrady škody. Podle stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 6. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS-st. 25/08, které se situací, kdy Ústavní soud rozhoduje o vazbě v době, kdy již vazba netrvá, věnuje, by problematický neměl být ani postup orgánů činných v trestním řízení po zrušení vazebního rozhodnutí v situaci, kdy stěžovatel byl již v mezidobí z vazby propuštěn na svobodu, nebo mu byl nařízen výkon trestu odnětí svobody, případně bylo řízení proti němu pravomocně skončeno uložením jiného trestu či bylo od uložení trestu upuštěno nebo bylo řízení pravomocně zastaveno.

VI.

Závěr

26. Jak bylo výše uvedeno, podle čl. 90 Ústavy jsou soudy povolány k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům; jde o kompetenční normu, která není bezprostředně pramenem subjektivních práv. Avšak obrátí-li se na soudy účastník řízení v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva"), domáhaje se svých práv stanoveným postupem v souladu s právní úpravou a relevantní judikaturou, není možné výklad jednotlivých pojmů zúžit v jeho neprospěch.

27. Na ústavní stížností napadené usnesení městského soudu je nutno hledět jako na rozporné se stěžovatelovým právem na přístup k soudu zaručeným v čl. 36 odst. 1 Listiny a právem na spravedlivý proces zaručeným v čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

28. Pro ústavně nesouladným způsobem určený počátek běhu lhůty pro podání stížnosti, a v důsledku toho nesprávné zamítnutí této stížnosti pro opožděnost, nelze v tomto případě situaci řešit jinak, než zrušením napadeného usnesení městského soudu, který nově rozhodne o stížnosti proti usnesení obvodního soudu.

29. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud stěžovatelově ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení městského soudu zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 7. července 2020

Jan Filip v. r.
předseda senátu